

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/186721,Zbigniew-Romek-Cenzura-jako-narzedzie-sprawowania-wladzy-w-PRL.html>
29.04.2024, 15:41

Zbigniew Romek: Cenzura jako narzędzie sprawowania władzy w PRL

Od początku swych rządów nowe, komunistyczne władze myślały o sprawnie działającej blokadzie wolności słowa; a pierwsze sygnały tworzenia systemu cenzury pojawiły się wraz z powołaniem w Moskwie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego.

W „Manifeście” PKWN z 22 lipca 1944 r. deklarowane były wprowadzenie swobody demokratycznej, w tym wolność słowa, ale jednocześnie stwierdzano, że wolności obywatelskie nie mogą „służyć wrogom demokracji”. Jeszcze w trakcie działań wojennych cenzura została podporządkowana kierownictwu Polskiej Partii Robotniczej i nie podlegała żadnej innej kontroli. Sformułowanie o „wrogach demokracji” było natomiast zawsze interpretowane zgodnie z aktualnymi potrzebami i polityczno-propagandowymi celami kolejnych grup rządzących.

Początki cenzury

W dobie istnienia PKWN pracownicy urzędu cenzury byli związani z Resortem Informacji i Propagandy. W ramach tego resortu powołano 19 sierpnia 1944 r. Wydział Prasowo-Informacyjny, którym kierował Jerzy Borejsza. Wraz z utworzeniem wojewódzkich, powiatowych i miejskich oddziałów propagandy i informacji, tzw. referaty cenzury pojawiły

się także w terenie. O obowiązku składania do kontroli tekstów przeznaczonych do druku informowano za pośrednictwem prasy terenowej.

Jednak zbyt liberalna w pierwszych miesiącach praca cenzorów pod kierunkiem Borejszy nie odpowiadała kierownictwu PPR, które dążąc do skupienia władzy tylko w swoich rękach, szybko doprowadziło do całkowitego podporządkowania własnym interesom nadzoru nad każdym wypowiedzianym publicznie słowem.

Dlatego najprawdopodobniej na zaproszenie Jakuba Bermana w listopadzie 1944 r. do Lublina przybyli z Moskwy Piotr Gałdin i Kazimierz Jarmuż, pracownicy sowieckiego *Gławlitu* (początkowa nazwa: Główny Zarządu ds. Literatury i Wydawnictw, później m.in.: Główny Zarząd Ochrony Tajemnicy Państwowej w Publikacjach), którzy opracowali podstawowe dokumenty oraz najważniejsze zasady funkcjonowania cenzury w Polsce.

Ludzie Borejszy byli dla Bermana mało wiarygodni, zatem urząd cenzury zorganizowano na nowo, podporządkowując go Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego. 19 stycznia 1945 r. minister MBP Stanisław Radkiewicz wydał rozkaz o powołaniu Centralnego Biura Kontroli Prasy, które rozpoczęło pracę według zasad w swych głównych założeniach obowiązujących do końca PRL. 15 listopada 1945 r. CBKP przekształcono w Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (GUKPPIW). Oficjalnie zmiany dotyczące reorganizacji urzędu cenzury ogłoszono dopiero dekretem Rady Ministrów z 5 lipca 1946 r.

Dekret był kpiną z elementarnych zasad konstruowania prawa, gdyż użyte w nim sformułowania nie miały nic wspólnego z precyzją języka, w jakim powinny być sporządzane akta normatywne. W dekreście określono pięć okoliczności, w jakich mogła wkraczać cenzura:

„1. godzenie w ustrój państwa polskiego, 2. ujawnianie tajemnicy państwowej, 3. naruszanie międzynarodowych stosunków państwa, 4. naruszanie prawa lub dobrych obyczajów, 5. wprowadzanie w błąd opinii publicznej przez podawanie wiadomości niezgodnych z rzeczywistością”.

Tak ogólnikowo sformułowane zasady ingerencji pozwalały każdy niewygodny dla partyjnej władzy tekst zakwalifikować jako niecenzuralny.

► [Czytaj więcej na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)